

Johan Pedersen Braastad på Aalstad

LISSIE NORLAND

Det rikkholdige gårdslivet på Aalstad er nå registrert ved Opplandsarkivet, avd. Eiktunet. Der fantes det en liten sensasjon:

Johan Braastads (1816–1895) selvbiografiske opptegnelser. Vi har ikke mange samtidige kilder fra denne perioden i vårt distrikt.

Braastad forteller om barne- og ungdomstida, skolegang og arbeid. Han viser til forhold rundt den nyetablerte Brusveen Spiger og Staaltraadfabrik som aldri tidligere har vært publisert.

Geir Steinar Wiborg har tolket den gotiske håndskrifta. Artikkelen er noe forkortet.

Jeg fødtes paa Nedre Braastad den 15de November 1816 – den 6te af 7 søskende. Fra Børneaaarene erindrer jeg kun lidet som kan være værd at omtale. Jeg var ualminnelig liden og sped af Væxt, men af god Helbred og man sagde, at jeg havde gode Gaver, saa jeg snart lærte at læse og at jeg var flink i Regning (Hovedregning).

Vi tumlede ude paa Ski og Kjælke om Vinteren og drev om Sommeren i Skov og Mark efter Bær, og var tidlig med paa Fiske saavel i Mjøsen som i et Tjærn. Jeg var ofte mine ældre Søskende til Besvær, da jeg paa disse Ture ofte gik træt, saa de havde Vanskelighed med at faa mig Hjem.

Almueskolen var i min første Skoletid yderst daarligt; før Loven af 1827 havde man kun 3 dages Skole paa hver Gaard om Vaaren og 2 Dage om Høsten. Efter den Tid blev det bestemt til en Skoledag pr. Skyldaler for hver Gaard, dette deltes igjen i 2de Terminer, saa der holdtes det halve om Vaaren og Resten om Høsten. Skolen holdtes almindelig i Kjøkkenet, hvor vi sad rundt et Bord og læste i hver sin Bog-Part; saa der var en underlig Dur i Stuen.

Det laa mine Forældre meget paa Hjerter at Børnene skulle lære noget; men det var i den Tid meget vanskeligt. Man fik en gammel Skolemester til at holde Privatskole nogle Dage ad Gangen; men denne Undervisning bestod kun i Skrivning og lidt Regning. Ved Nytaarstider 1828 blev jeg sendt til Tjerne i Ringsaker, hvor man holdt

Huuslærer for deres eneste Søn, Halsten¹. Her blev jeg til ud paa vaaren og havde det der meget godt. Jeg lærte nok ogsaa forholdsvis meget; thi uagtet min Cammerat, der var af samme Alder, havde havt Lærer et hælt Aar i forveien, kom jeg før jeg reiste Hjem langt foran i alle de Fag hvori vi nød Undervisning. Især kom jeg langt i Regning, det Udtog av Kramers Regnebog som Læreren brugte havde jeg saaledes gennemløbet et Par Gange; men Tilegnelsen var nok ikke saa ganske fuldstændig.

Sommeren 1829 oprettede den samme Lærer en Privatskole paa en af Halsten Sjølies Eiendomme, Dahlbye på Ringsaker. Denne Skole besøgte da jeg og min Fætter, Nils Skikkelstad, og tildels ogsaa min Broder Christian. Her maatte vi holde os selv med Kost og Sengklæder. Vi levede næsten udelukkende paa Tørmad, drak Thee, Mælk eller Vand og fik undertiden en Kop Kaffe, men denne Luxus var dog sjelden.

For igjen at forsyne os med Niste var vi i Regeln hjemme hver Søndag; reiste som oftest ikke tilbage før om Mandagen; saa havde snart Læreren Forfald og snart vi, saa

¹ Halsten (kalt Tjernegutten) var sønn av Halsten Halstensen Sjølie. Han hadde kjøpt Tjerne i 1805 og to år senere giftet han seg med Catherine Kjønning (1776–1833), enke etter den forrige eieren, Hans Christoffersen Berg.

Halsten jr. ble etter hvert umyndiggjort, og gården Tjerne solgt til statsråd W. Konow i 1852. Halstein døde i 1874.

at uagtet Skolen varede til Udgangen af Marts 1830, tror jeg ikke vi kunde anslaa Skoledagenes Antal til mere end omtrent 130 Dage.

I Skolen var jeg den bedste og blev derfor kanskje rost vel meget af Læreren; thi det var ikke frit for andet end at jeg blev noget kry. Men saa kom jeg hjem igjen og bestilte der ingenting eller Alting, det vil sige: jeg deltog nok lidt i Arbeide, men den meste Tid gik med i Lediggang.

1831 gik jeg til Confirmation; Forberedelsen bestod væsentligt i Opramsen av udenadlærte Bøger (Pontoppidans Forklaring og noget av Bibelhistorien). Vi havde en Mil at gaa op til Præstegaarden eller Hovedkirken, en Gang i Ugen. 1833 om Vaaren bortleiede mine Forældre sin da nylig istandbragte Føderaadbygning til en Procurator Hagerup, som med sin Familie flyttede til andførte Tid.

½ Aars Tid derefter, altsaa høsten 1833, afgik min Fader ved Døden 57 à 58 Aar gammel. Han havde i flere Aar været svag, hvorfor han allerede i 1 à 2 Aar i Forveien havde bortskjødet Gaarden til min Broder Christian for 2500 Spd. Da denne ved Fars Død syntes for ung til at overtage Gaarden, blev Mor siddende i uskiftet Bo og vedblev saaledes i 6 à 7 Aar at bruge Gaarden ved Hjælp af Børnene, – fornemmelig da Christian som den ældste og dygtigste dertil.

Hos Procurator Hagerup fik jeg Adgang til at nyde lidt Undervisning, det var betinget at han skulle læse med mig en Time daglig, naar han var hjemme og havde Tid. Samtidig omtrent oprettede Halsteen Tjerne et Læseselvskole hvoraf jeg var Medlem. Jeg beskæftigede mig saaledes nogle Aar meget med Læsning: Romaner fra Tjerne og Lærebøger hos Hagerup; fornemmelig Geografie og Norsk samt lidt Regning. Hagerup behøvede undertiden lidt hjælp på Kontoret. Jeg førte for endel hans Copibog, var med ved Conferering o.s.v. Jeg tror ikke det er rigtig bra i 16–18 Aars Alder at læse meget Romaner; man kommer saa op i Ideeverdnen at man glemmer det simple praktiske Liv. Har man da intet Bestemt at ud-

danne sig for og ingen bestemt Forretning at udføre for Dagen, kan man næsten sige Tiden gaar tabt.

Mor var en from Kvinde og vilde gjerne hendes Børn skulde lære noget; Hun indprentede os stadig Guds frygt og Ærlighed samt Advarsel mod Laster, – men dette var dengang ingen let Sag; der fandtes ingen-somhelst offentlig Skole paa hele Oplandet udenfor den yderst daarlig Almueskole. Vilde man videre maatte det skee ved privat Undervisning. Det var derfor heldigt for mig at jeg havde den lette Adgang hos Hagerup. Farbroder Hans Skikkelstad² var ofte hjemme paa Braastad og var vor Raadgiver i alle Ting; hans sønn Nils, der var et Par Aar ældre end jeg, var sammen med mig i omtalte Skole paa Ringsager. Han var en snil brav Gut, som gjerne vilde lære noget og lidt ærgjerrig, saa han syntes godt om at være den bedste i alt som forefaldt. Han var ogsaa i legemlig henseende særdeles godt udstyret; var flink i Haandarbeide, skrev en vakker Haandskrift, var god Skytter og en udmærket Svømmer. Dette sidste blev hans Ulykke, thi under en Badning i Hundselven fik han Krampe og druknede i Juli 1834, til stor Sorg baade for Forældre og alle hans Slægtninge og Venner. Farbroder Skikkelstad var en anseet, dygtig Mand, han drev ved siden af sit Gaardsbrug en liden karded-fabrik og lidt Handel med Staaltraad til Kar-der; i Aarene nogle og tyve tog han ogsaa i Forening med nogle andre Part i Gjøviks Glasværk, hvilket saavidt vides dreves i 10 Aar for Interessentskabets Regning med god Fordel, saa han lagde sig op nogle Penge.

I Forening med en Søn paa Hund begyndte han i 1832 eller 1833 Anlæg af et Staaltraadfabrik, hvortil Gaarden Brusveen med Vandfald indkjøbtes. Det varede i flere Aar førend Fabrikken blev færdig. Skjøndt oprindelig tænkt kun for Fabrikation af Staaltraad begyndte man næsten strax at udvide den til Smaaspiger, hvilket fra Be-

² Hans Skikkelstad (1787–1843) var sønn av Hans Haldorsen Braastad (1734–1800) og 2. hustru Mari Pedersdr. Lille-Aadnes (1747–1805)

Johan Braastad Aalstad (1816–1895).

gyndelse skede paa den primitive Maade at man paa en Sax først klippede Stilken og derefter slog Hovedet paa med Haandkraft. Disse Fabrikker bleve først omtrent færdige ved Sønnen Nils' Død i 1834. Den dreves smaat i Begyndelsen, dels fordi der blev liden Drifts Capital og dels fordi der nok manglede Kyndighed i den nye Forretning. Ole Hund forestod fra Begyndelsen Opførelsen og Driften; men da Farbroder ikke syntes det gik efter Ønske, besluttede han sig til at fraflytte Skikkelstad, som han derfor overlod til sin Svigersøn, Lensmand O. Mustad, gift i 1836.

Paa Grund av Fabrikvirksomheden maatte Farbroder oftere reise til Christiania. Da han ikke syntes om at reise alene, tog han mig med paa flere af disse reiser. Jeg hjalp da til alt jeg kunde og var ham nok til nogen Nytte; men saa fik jeg ogsaa Anledning til at see og lære meget. Nogle Smaabegivenheder fra disse Reiser vil ikke jeg undlade at optegne.

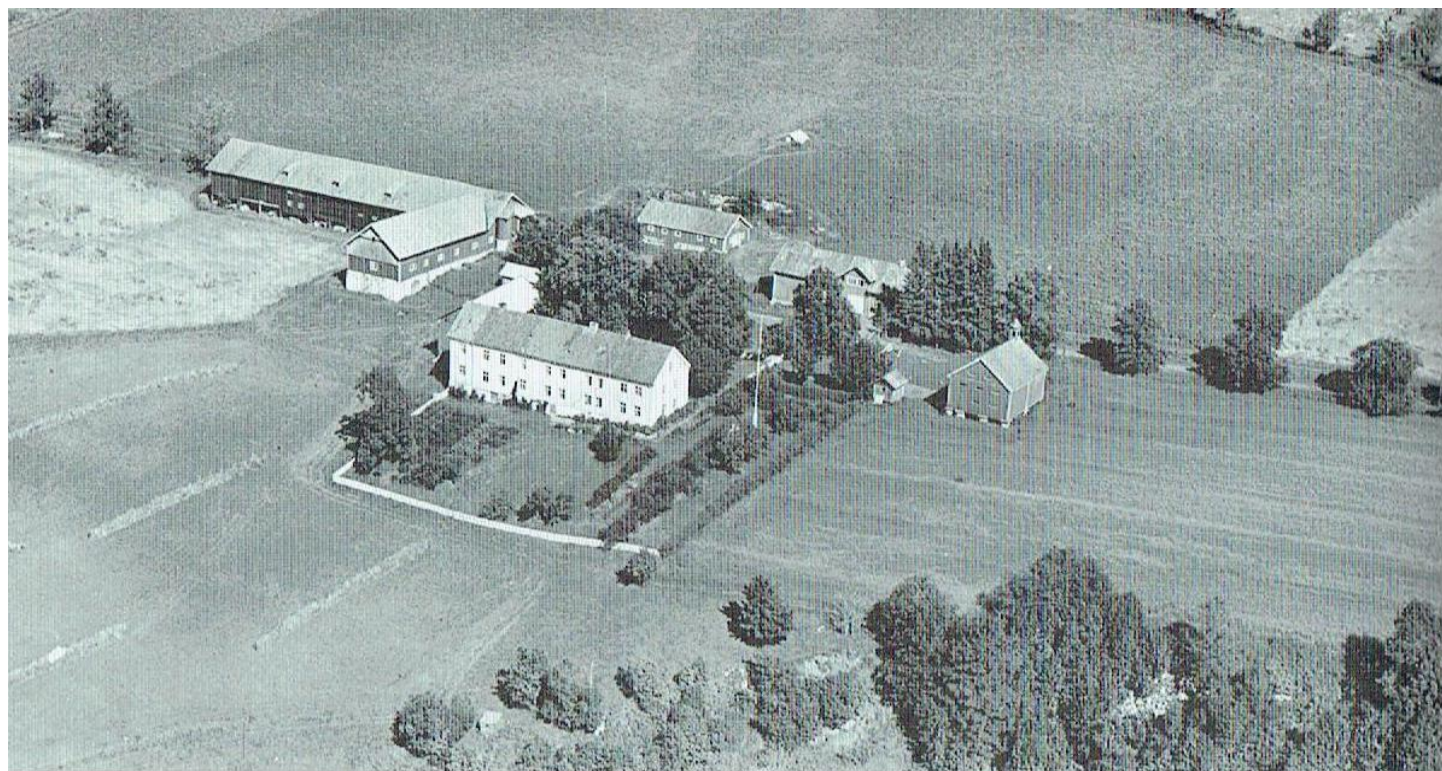
Jeg tror det var om Høsten 1835 (eller maaske senere) jeg fulgte med Farbroder en Søndag Eftermiddag i et Besøg hos Isak

Muus på Ullevold i Aker. Der bleve vi særdeles godt modtagne. Der var flere Fremmede, blandt disse Henrik Wergeland med sin unge Hustru. Wergeland og flere ældre slog sig ned ved Punschebordet, hvor der vankede dygtig Prat og Drik. Han førte Ordet og brusede ofte op i Ivrighed naar nogen modsagde ham eller gjorde Bemærkninger han ikke syntes om. Ungdommer legede tildels; ogsaa jeg maatte tage Del deri, men jeg var saa tilbageholden og forknyt saa jeg tror jeg gjorde en daarlig Figur. Wergeland kom ud paa Kvælden og deltog i Legen, men han var saa ivrig og ubehædning at man havde ham ligesom til Nar. Fruen var udmærket vakker, syntes jeg, med blanke, spillende Øine og en Livlighed, der ikke gav Henrik meget efter.

En anden Gang, jeg fulgte med, jeg tror det var i Marts 1836, logerede vi hos Kjøbmændene Barfoed & Gulowsen. (Det var dengang Slik at Oplandsbønderne logerede hos Kjøbmænd frit mot at de selvfølgelig kjøbte hos disse de Varer de behøvede.) I dette Huus boede Storthingsmændene O. Haagenstad og Staff. Sammen med disse spiste og levede vi den Tid de var hjemme i Logiet. Det var morsomt at høre paa den betænksomme Haagenstad Tale, naar han ved Middagsbordet udbredte sig over politiske Spørgsmaal. Jeg var selvfølgelig oftere paa Storthingsgalleriet og saa og hørte paa. Efter en 8te Dages Ophold i Byen reiste vi hjem; men da var Føret saa daarligt, at vi for at komme lettere hjem reiste den væstre Vei over Hadeland. På Hjemreisen besøgte en den Tid bekjendt Størrelse, Lars Flatla, i Jevnaker. Vi kom altsaa tilbage over væstre Toten, efter at have overnattet i en Huusmandsplads paa Aasen, hvor vi laa paa Rughalm paa Gulvet; der var ikke Logi at faa i Gaardene efter Veien over Gran, fordi de ikke vilde sælge Hø til Natfôr for Hesten, sagde man.

I Juni 1837 afgik O. Hund³ plutselig ved Døden netop som han skulde have tiltraadt

³ Ole Hund (1784–1837) var sønn av Jens og Kari Hund. Han tok sitt eget liv.

Aalstad i Vardal, foto fra 1951.

en Reise til Christiania i Fabrikkens Anliggender. Fragtebaaden var allerede ladet med en hel del Varer, som skulde sendes ind. Selv kunde Farbroder ikke under disse Forhold reise. Jeg blev derfor budsendt strax at indfinde mig i Brusveen for at tiltræde Reisen. Jeg var da vel 20 Aar gammel og havde rigtignok været nogle Gange i Byen, men de fleste Forretninger var dog fremmede for mig; dog jeg reiste strax og udførte Forretningerne til Gamlens Tilfredshed. Dette var Begyndelsen til et Forhold som varede i 4 Aar idet jeg gjorde alle Reiser, som Fabrikken behøvede til Christiania og andre Byer; ligesom jeg gjorde 2de Reiser til Värmland i Sverige for at indkjøbe Jern, directe fra Jernværkerne, hvilket før var skeet i mindre Partier fra andre Steder. Imellem Reiserne – som oftere varede i et Par Uger paa Grund af den besværlige Reisemaade: med Fragtebaad over Mjøsen og ofte ved at følge Varelassene ind og op mellem Eidsvold og Christiania – førte jeg Fabrikkens Regnskabsbøger, og Koerispondance, forestod Udlevering af Varer o.s.v. Jeg har dog ikke stadig Bopæl derude, men var oftere hjemme, hvor jeg da imellem havde noget at bestille for Hagerup. Om vinteren foregik dog Reiserne

med egen Hest; enkelte Gange med Skyds.

Jeg vandt Farbroders ubetingede Tillid og Fortrolighed i alt vedkommende saavel Forretningerne som Familieforhold. Da hans Svigersøn betænkte sig noget forinden han vilde fraflytte Skikkelstad og indgaa i den nye Forretning, tilbød han mig at indgaa i Forretningen med ham istedet. Han tilbød mig det halve i Fabrikken og Eendommene for yderst billig Priis. (Han havde nemlig kjøbt sin første Compagnons Andel strax efter dennes Død.) Det var en Tid jeg virkelig tænkte paa at antage Tilbudet; dette blev dog lykkeligvis intet af; jeg var for ung og forlidet bestemt til som Schef at overtage en saadan Bedrift; desuden gaar Sameie i slige Forretninger sjelden godt; en Opløsning af Interessentskabet vilde utvivlsomt kommet til at foregaa om ikke lang Tid. Da Svigersønnen i 1841 eller 1842 tilflyttede og overtog Virksomheden, ophørte selvfølgelig min Befatning dermed.

Farbroder optog imidlertid mit Afslag ilde; jeg forlangte ingen Løn for mit Arbeide i hans Tjeneste, og fik heller Intet, med mindre man vil regne for Løn, at han af Velvillie tillod mig mod at betale alle Omkostninger, at faa oparbejdet til Smaaspiger 6 – Sex – Skld (Skaalpund) Jern paa Be-

tingelse, at Spigerne ikke skulle sælges til hans Kunder.

Farbroder var i de sidste Aar oftere syg, han laa i Gigtfeber – han afgik ved Døden i 1843 efter lange Lidelser og et meget virksomt Liv i en Alder af kun 57 Aar.

For at forsøge mine Smaaspiger solgte, vel ogsaa af Lyst til at see mig om, reiste jeg i 1842 op igjennem Gudbrandsdalen til Romsdals Marked og før Markedets Begyndelse til Molde. Det var slik at Gutter da oftere befattede sig med lidt Smaahandel; saaledes skulde ogsaa jeg forsøge dette. – Jeg tiltusket mig endel Varer, saasom Storsei, Sild og Bjørnehuder o.s.v. og drev nogle Aar med saadan Sjakkerhandel, der vel bragte mig ligt fortjeneste, men det var intet Forslag i det.

Min Broder, Christian, overtog Gaarden høsten 1840 og min Moder samt 3de ugifte Søstre flyttede paa Føderaadet. Efter min Fraflyttelse fra Brusveen var ogsaa jeg med der; men jeg vankede meget borte, dels i Anledning af den Handel jeg ranglede med, dels var den tid megen Selskabelighed, hvori vi deltagte. Blandt den Handel jeg drev, var ogsaa lidt Tømmertrafik. Jeg var nemlig Commissionær for Dhr Peter Gellertsen & Co i Fredrikstad; paa hans Vegne besøgte jeg nemlig Hugst og Drift af et Par Skovstykker han havde kjøbt i Snertingsdalen, og jeg kjøbte ved siden deraf lidt Tømmer for egen Regning, som jeg selvfølgelig solgte med til samme Huus. Der var imidlertid saa besværligt at faa Flødningen frem i Elven, hvormed jeg forøvrigt intet havde at bestille, da denne for en bestemt Priis pr. Tylft var overtaget af en anden. Tømmeret kom ikke frem til bestemt Tid. Fortjenesten blev derfor liden. Jeg havde imidlertid meget Arbeide og mange Reiser for Sagens Skyld og erhvervede derved megen Erfaring og stiftede mange Bekjendtskaber.

1847 den 13de October indtraadte jeg i Ægteskab, i Febr. 1848 fik jeg Skjøde paa min Svigerfaders Gaard Aalstad, hvis Brug jeg strax overtog; men de Forretninger jeg i den sidste Tid havde Del i, gjorde at jeg

ofte maatte være fraværende fra Gaardsbruget, hvilket under min Fraværelse bestyredes af min Svigerfader; han var en forsigtig, dygtig Mand, af hvem jeg lærte meget.

Etterord

Johan Pedersens var sønn av Peder Hansen Braastad (1776–1833) og hustru Anne Christiansdatter (1786–1849) fra Land.

Johan Braastad giftet seg i 1847 med Beathe Aalstad, og overtok gården etter svigerfaren året etter.

Vardal bygdebok bind III beskriver Johan Braastad Aalstad som «kanskje den dyktigste ordfører Vardal har hatt. Ingen hadde heller i den grad og i så lang tid ofret seg for bygdens ve og vel som han.»

Her følger en oversikt over noen av hans verv:

Kasserer og regnskapsfører for Vardal	1848–1950
Ordfører i 15 år	1850–1866
Medlem av herredsstyret til ut i 1890-årene.	
Medlem av foliiskommisjonen i 31 år	1851–1882 og 1883–1889
Formann i fattigkommisjonen	–1883
Medlem i skolekommisjonen	
Medlem av styre for Kauffeldtske stiftelse.	
Formann i fodgerikommisjonen for Hadeland og Land	1867–1871
Revisor for amt og kommune	
Overformynder	
Medlem i styre for Landbruksskolen på Haug	1857–1877
Kongens fortjenestemedalje i sølv	1877
Christians Amts Landboforenings for det norske landbruk, (nyinnstiftet) 1890	

Kilder:

Opplandsarkivet avd. Eiktunet, Aalstad ET 473
Vardal Bygdebok bind I side 127
og bind III side 232–234
Per Braastad